

T1. Türk Dnyasında Kadına ve Aileye Dair Bir Derkenar: *Kazan Tatar Atasözlerinde Kadın ve Aile*¹²**Emel AYDIN ÖZER³**

APA: Aydın Özer, E. (2024). Türk Dnyasında Kadına ve Aileye Dair Bir Derkenar: *Kazan Tatar Atasözlerinde Kadın ve Aile*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 1333-1335. DOI: <https://zenodo.org/record/13359171>

326 sayfadan oluşan bu eserde, Kazan Tatar atasözlerinden yola çıkarak Kazan Tatarlarının kadın ve aileye dair düşünüşü, görüş ve bakışı ele alınmaktadır. Diğer Türk topluluklarının atasözleriyle mukayese etmeden, atasözü örnekleminde Kazan Tatarlarının geleneksel kültüründe kadına bakış, kadının yeri, kadının toplumsal kimlikleri ve bu kimliklere dair rollerine dair tespitler ve değerlendirmeler yapan bu çalışma, özel anlamda Kazan Tatarlarında, genel anlamda Türk kültür dairesinde kadın algısını ve aile kurumunun yapısını ortaya koymaktadır. Kitabın evlilik öncesinde eş seçimi, evlilikle ilgili geleneksel uygulamalar ve evlilik sonrası süreç içerisinde aile birliğinin temel dayanakları bağlamında sosyo-kültürel ve psikolojik belirleyicilere, aile birliğinin devamlılığı noktasında nelere dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili tavsiyelere dair tespitleri müşterek Türk kültür kodlarını ortaya koymasından önem taşımaktadır.

Kitapta kaynak olarak Nekiy İsenbet'in *Tatar Halk Mekallere (Tatar Halkının Atasözleri) II* ve M. Schipper'in *Bir Kemikten*

Bin Söze/Dünya Atasözlerinde Kadın adlı eserleri kullanılmıştır. Çalışmanın materyalini İsenbet'in adı geçen eserinin "Delikanlı ile Kız" ve "Erkek ile Kadın" başlıklı bölümleri oluşturmuştur. Bu bölümlerde yer alan dört yüz civarında atasözü içerisinde 2590'ı seçilip aktarılmış ve incelenmiştir. İlgili atasözleri

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Kitap Eleştirisi, **Makale Kayıt Tarihi:** 27.06.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13359171>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Book Review, **Article Registration Date:** 27.06.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-**Publication Date:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13359171>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

³ Öğr. Gör. Dr., Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü / Lect. Dr., Ege University, Rectorate Turkish Language Department (İzmir, Türkiye), sailormoon.444@hotmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-4909-3327> **ROR ID:** <https://ror.org/02eaafc18> **ISNI:** 0000 0001 1092 2592, **Crossreff Funder ID:** 501100003010

metin odaklı bir incelemeye tabi tutulmuş, yan ve mecaz anlamlar buldukları geniş anlam dairesinde daha fazla arka plan bilgisi gerektireceği için atasözlerinin gerçek anlamları ön plana çıkarılmıştır. Kitapta kullanılan tüm atasözü metninin önce transliterasyonlu hâli, sonra italik olarak Türkçe karşılığı verilmiştir. Atasözleri sınıflandırılırken, yukarıda bahsi geçen iki kaynak referans alınmış, yazar gerekli gördüğü yerlerde eklemeler yaparak sınıflandırmayı geliştirmiştir.

Eser, “Giriş”, “Kadın Bedeni”, “Hayatın Evreleri”, “Hayatın Temelleri” ve “Sonuç” olmak üzere beş bölümden oluşmuştur. Girişte Tatar adı, Kazan Tatarları, Tataristan, Tatar Türkçesi, Tatar folkloru; atasözü türünün tanımı, özellikleri, Türk dillerindeki adlandırmaları, Türk dünyası atasözleriyle ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar ve Kazan Tatar atasözleriyle ilgili literatür hakkında bilgi verilmiştir. Sonda verilen bu literatür ile araştırmacılara nitelikli bir kaynakça sunulmuş; kitabın hazırlık sürecinden, bölümlerinden, incelenen metinlerin dil ve anlatım özelliklerinden söz edilmiştir.

Birinci bölümün adı, “Kadın Bedeni”dir. Bu bölüm, “Tepeden Tırnağa” ve “Güzel, Güzellik ve Güzelleşme” başlıklı iki ana başlıktan ve toplamda on dört alt başlıktan oluşmuştur. “Tepeden Tırnağa” adlı bölümde bedenin boy-pos-görünüş, saç, baş, kaş, göz, burun, ağız ve el gibi öne çıkan unsurları incelenmiştir. “Güzel, Güzellik ve Güzelleşme” başlıklı diğer bölümde ise “güzellik” ve “çirkinlik” kavramlarının tarifi yapılmış, bu kavramların bireysel ve toplumsal anlamı güzel ve çirkin kadın bağlamında ele alınmıştır.

İkinci bölümün adı “Hayatın Evreleri”dir. Bu bölüm üç ana başlıktan ve toplamda otuz dört alt başlıktan oluşmuştur. “Kızlar, Gelinler, Damatlar” başlığı altında genel anlamda kadın ve erkeğin evlilik öncesi, sırası ve sonrası süreçleri ile karı-koca ilişkisi temelinde aile kurumu ele alınmıştır. “Kadınlar ve Erkekler” başlığı altında kadının çeşitli toplumsal kimlikleri ve bunlara bağlı rolleri anlatılmıştır. “Anneler ve Kaynanalar” başlığı altında ise kadının anne ve kaynana kimlikleri, erkeğin annesi ve karısı ile olan ilişkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölüm olan “Hayatın Temelleri” ise on üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu son bölümde kadın-erkek ilişkisi “aşk-sevgi”, “güven”, “ayrılık-boşanma”, “tartışma-şiddet”, “oynaşma-cinsellik”, “doğum” gibi pek çok kavram, olgu ve durum temelinde irdelenmektedir.

Sonuç bölümünde ise her bölümün sonunda yapılan değerlendirmeleri tamamlar ve derleyip toplar nitelikte genel çıkarımlara, değerlendirmelere yer verilmiştir. Yazarın bu bölümde yer alan bazı tespitleri ise dikkat çekicidir:

“İncelenen atasözlerinde kadın bedeninin toplumsal kabul ve beklentilerinin dile getirildiği bir alan özelliği taşıdığı görülür. Güzelliğe ve güzel kadına dair atasözleri sayıca çoktur ve bu durum, geleneksel dünya görüşünde görselliğe ne kadar çok önem verildiğine işaret eder. Kadın bedeni, eril söylemin hâkimiyetinde seyredilen bir nesne özelliği kazanır ve kadın, kendi bedenine erkeğin gözünden bakar.”

“Kadının sosyal kimlikleri onun toplumdaki yerini belirler. Böylece kadınların kendi aralarında kategorize edildiği görülür. Kadınlar sahip oldukları niteliklere göre iyi-kötü ve becerikli-beceriksiz; toplumsal kimliklerine göre kız, eş, anne, kaynana, dul, kuma, oynaş olarak sınıflandırılır. (....) “Ubır”, “ubırlı kocakarı” ve “dev peri” metaforu ile kötü kadının benzerlik kurulduğu anlam dünyası, Tatar kültürünün ve mitolojisinin düşünce yapısıyla paralellik gösterir.”

“Atasözlerinden, kadının sosyal kimliklerine dair toplumsal bir değerler piramidi ortaya çıkar. Buna göre piramidin en altında oynaş kadın, onun üstünde kuma, onun üstünde dul, onun üstünde de kısır kadın yer alır. Kadının sosyal kimlikleri aşağıdan yukarı doğru bir piramit gibi “oynaş, kuma, dul, kısır kadın” olarak sıralanabilir. Piramidin en üstünde anneler yer alır.”

“Atasözlerinde her kimlik, bir yanıla tutum ve davranışları ön görülebilen bir stereotip özelliğinde

tanımlanır. Her tanımlama bir kimliğin ağızdan aktarılır. Dişil söylemle oluşturulmuş bu sözler, kadına dair bir iç görü barındırması yönüyle kıymetlidir ve genellikle hezeyan, talep veya bir tespit barındırır. Atasözlerinin “Bizim Tatar’ın...” şeklinde başlayanları bir Tatar erkeğinin ya da kadınının dış dünyayı algılayışını, olayları değerlendirişini, anlamlandırıp yorumlayışını gösterir.”

“Atasözleri kadın ve erkek rollerinin cinsiyete göre dağılımını belirleyerek bir davranış örüntüsü sunar. Buna göre erkek kamusal alanda üretendir; kadın ise evde dönüştürendir. Erkek yönetici, eğitici, üreticidir; kadın ise dönüştürücü, kuşatıcı ve tamamlayıcıdır. Kadına dair tüm roller ikincildir.”

“Atasözlerinde kadının doğurganlığı övülür fakat soyun belirleyicisi erkektir. Evlilik, bir genç kıızı bir basamak üste taşıyarak statü sahibi yapar; kadın için belirlenen bir kader olarak sarsılmaz bir yere sahiptir. Evlilik, bireyleri gençlikten yetişkinliğe geçiren bir köprüdür ve toplumsallaşma süreci içinde önemli bir adımdır. Evlilikle bireylere çeşitli roller verilir ve bu rollere uygun davranmak oldukça önemlidir. Atasözlerinin esnek olmadığı tek konunun cinsiyete özgü roller olduğu söylenebilir. Evlilik, aile kurumunun temelini atar; toplumda da aile içinde de denge, sadakat, sevgi önemli kavramlardır.”

“Kazan Tatar atasözlerinde kadın-erkek ilişkisinin temelini oluşturan denge ve uyum, her zaman diyakronik değildir. Denge çoğu zaman iyi ve kötünün, olumlu ve olumsuzun birlikte oluşturacağı tamamlayıcılık ve bütünlüyciliğe yaslanır. Atasözleri, birey-birey ve birey-toplum düzeyindeki ilişkilerin sağlıklı kurulması ve yürütülmesi konusunda yapıcı ve onarıcıdır.”

Kitabın dikkat çeken bir özelliği, her bölümün sonunda yer alan “değerlendirme” kısımlarıdır. Eserin bu yönü oldukça kıymetlidir. Yazar, atasözlerini tasnif edip bırakmamış; atasözlerinden örnekler vererek yaptığı değerlendirmelerde, Kazan Tatarlarının duygu ve düşünce dünyasına dair tespitler yapmış; inanışlar, değer yargıları, tutumlar ve davranışlar ve bunların etrafında şekillenen geleneksel uygulamaları belirlemiş; psiko-sosyal, felsefi ve kültürel açılardan incelediği bazı atasözlerini yer yer tartışmacı ve eleştirel bir dille yorumlamıştır.

Türklerin yaşam tarzını, kültürel kodlarını barındıran, sembol niteliğinde olan ve bunlardan dolayı büyük önem arz eden atasözlerinin psiko-sosyal, felsefi ve kültürel boyutlarıyla ele alınıp incelenmesi, Kazan Tatarlarının yaşam tarzının, hayata bakışının kısacası kültürünün anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın bundan sonra yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayacağı ve yol göstericiliği yönüyle oldukça kıymetli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

Tekin, F. (2024). *Kazan Tatar Atasözlerinde Kadın ve Aile*. Kırklareli: RumeliYA Yayıncılık & Publishing